

Ett tryggt och välmående Finland inom planetens gränser

– Från akuta kriser till långsiktig förnyelse

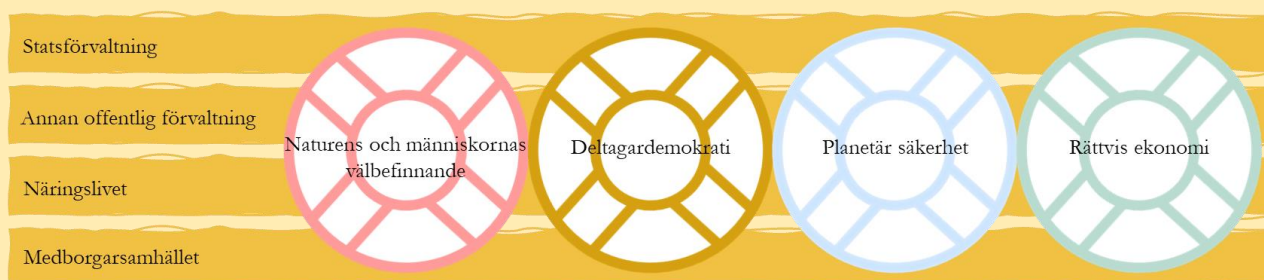
Det finländska välfärdssamhället kan endast lyckas inom planetens gränser. Om alla människor levde som finländare skulle det kräva naturresurser motsvarande 4,1 jordklot¹. Vi måste genomföra en hållbarhetsomställning, det vill säga gå från dagens ohållbara situation till ett sätt att leva som är anpassat till planetens gränser.

Expertpanelen för hållbar utveckling har utarbetat en vetenskapsbaserad vision för ett regeringsprogram som möjliggör en hållbarhetsomställning. Visionens mål är **ett tryggt och välmående Finland där samhällets framgång sker inom planetens gränser och säkerställer en god livskvalitet för alla**. Målet bygger på fyra teser.

- 1) **Naturens och människors välbefinnande som det främsta målet för politiken**
- 2) **Deltagandedemokrati som en central princip för samhälleligt beslutsfattandet**
- 3) **Planetär säkerhet i centrum för politiken**
- 4) **En rättvis ekonomi inom planetens gränser**

Teserna utgör en helhet av tankemodeller som stöder varandra för statlig styrning i en tid av multipla kriser. Kärnan i teserna är att **beslutsfattandet ska sikta på att förbättra naturens och människors välbefinnande**. Detta utgångsläge förutsätter en omprövning av grunderna för såväl demokratin, säkerheten som ekonomin: deltagandedemokrati blir en central del av demokratin, planetär säkerhet sätts i politikens centrum och ekonomins regler reformeras för att vara rättvisa för alla och anpassade till planetens gränser².

Ett tryggt och välmående Finland inom planetens gränser

Ett tryggt, välmående och till planetens gränser anpassat Finland bygger på fyra teser, vars genomförande kräver alla samhällsaktörer.

¹ Global Footprint Network, n.d.; <https://overshoot.footprintnetwork.org/newsroom/country-overshoot-days/>. Citerad 4.3.2026.

² Rockström et al., 2009; <https://doi.org/10.1038/461472a>

1) Naturens och människors välbefinnande som det främsta målet för politiken

Samhällen och naturliga ekosystem utgör en helhet. För att helheten ska fungera måste samhällena med sina institutioner främja både människors och naturens välbefinnande samtidigt. En stark allmänbildning, ett fungerande socialskydd och tillgängliga hälsotjänster är centrala för vårt välbefinnande. Det samhälleliga beslutsfattandet måste sätta naturens bärkraft som en ram för den ekonomiska verksamheten. Då beaktas i första hand biologisk mångfald och klimatförändringens samhälleliga konsekvenser i beslutsfattandet. Resurseffektiva konsumtionssätt måste främjas över generationsgränserna.

Att verka inom naturens bärkraft skapar välbefinnande och trygghet över generationer. Enligt grundlagen tillhör ansvaret för naturen och dess biologiska mångfald alla³, och det allmänna skall verka för att alla tillförsäkras en sund miljö och att var och en har möjligheter till delaktighet⁴. Lagstiftning och reglering stöder individers, myndigheters och organisationers verksamhet till förmån för naturen⁵. I vårt nuvarande system finns redan flera strukturer som stöder människors handlingsförmåga och välbefinnande, bland annat rätten till social trygghet, omsorg samt bildningssamhällets tjänster såsom utbildning, konst, kultur och bibliotek. Dessa utgör förutsättningarna för ett gemensamt kulturellt arbete och ett brett aktörskap i hållbarhetsomställningen. Samtidigt måste vi avveckla strukturer som upprätthåller strukturell överkonsumtion, kopplade bland annat till tillväxtorienterat ekonomiskt tänkande, konsumtionskultur och infrastruktur⁶.

2) Deltagandedemokrati som en central princip för samhälleligt beslutsfattandet

Att erkänna kopplingen mellan naturens och människans välbefinnande förutsätter ett starkt demokratiskt beslutsfattande både nationellt och internationellt. Finlands demokratiska system stärks när jämlikheten förbättras. Medborgarnas möjligheter att påverka måste ökas och den politiska makten hos aktörer med stort ekonomiskt inflytande begränsas. I deltagandedemokrati får individer, lokalsamhällen och olika befolkningsgrupper verkliga möjligheter att påverka besluten. Den nationella politiken måste stödja naturens och människors välbefinnande genom lokala lösningar. Finland måste ta en aktiv roll i den internationella politiken för att värna om planetens bärkraft globalt och gemensamt.

I Finland måste sådana demokratiska beslutsprocesser stärkas som bygger på människors deltagande och forskningsbaserad kunskap. Olika medborgargrupperns möjligheter att påverka framtidsvisioner måste ökas. Unga ska föras in i beslutsfattandets kärna. Det regionala och lokala beslutsfattandets och expertisens roll ska stärkas inom social- och hälsovårdstjänster samt i användningen av lokala naturresurser. Finland ska vara internationellt initiativtagande i lösningen av globala smygande kriser såsom överutnyttjande av naturresurser och förorening.

³ Grundlagen 20.1 §: ”Var och en bär ansvar för naturen och dess mångfald samt för miljön och kulturarvet.”

⁴ Grundlagen 20.2 §: ”Det allmänna skall verka för att alla tillförsäkras en sund miljö och att var och en har möjlighet att påverka beslut i frågor som gäller den egna livsmiljön.”

⁵ TuVM 1/2025 vp – VNS 7/2024 vp; https://www2.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Sivut/TuVM_1+2025.aspx.

⁶ Soininen & Linnanen, 2025; <https://www2.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2025-AK-32752.pdf>.

3) Planetär säkerhet i centrum för politiken

Att trygga människors och naturens välbefinnande kräver att säkerhet granskas ur ett planetärt perspektiv. Ett levnadssätt som överskrider naturens bärkraft hotar vår säkerhet. Naturkriser som blir allt värre syns bland annat genom ökade extrema väderfenomen, växande flyktingströmmar och fler pandemier. Dessa är också kopplade till internationella konflikter, politisk instabilitet och geopolitiska förändringar som utmanar samhällen. Riskerna med akuta och smygande kriser måste bedömas systematiskt för att skador på välbefinnandet ska kunna förutses och minimeras. En trygg vardag, arbete och fritid säkerställs genom inkluderande och långsiktig styrning. Lösningar inom cirkulär ekonomi stärker försörjningsberedskapen och samhällets infrastruktur.

Säkerhet ska ledas proaktivt, inte enbart genom att reagera på kriser. I panelens vision förstår regeringen att människors och naturens välbefinnande utgör grunden för planetär säkerhet. I ett tryggt samhälle är informationen öppen. Människor har genom en stark bildning förmåga att identifiera desinformation och förstå samspelet mellan människor och natur. Den cirkulära ekonomin säkerställer tillgången till resurser, stärker försörjningsberedskapen, stöder den nationella försvarsförmågan och förbättrar funktionssäkerheten inom olika sektorer i Finland och Europa. Livsmedels- och energisystem som bygger på decentraliserade lösningar fungerar tillförlitligt även vid störningar.

4) En rättvis ekonomi inom planetens gränser

Nationalekonomins uppgift är att på ett rättvist sätt stödja människors och naturens välbefinnande. Den ekonomiska verksamheten är beroende av material- och energiflöden. Inom ekonomisk och industriell politik måste man förstå planetens gränser, eftersom de anger ramarna för näringslivets handlingsutrymme. Företagsverksamheten måste förnyas mot cirkulära affärsmodeller som stöder välbefinnande och resiliens i kriser. Man måste minska på onödig produktion. Genom att följa principer för ekonomi som bygger på tillräcklighet kan människors motiverade behov tillgodoses rättvist, utan brist eller överflöd. Kontinuerlig ekonomisk förnyelse är nödvändig, men ekonomisk tillväxt är inte ett självändamål.

Finlands ekonomiska politik ska baseras på tillräcklighetstänkande som undviker onödig konsumtion. Livsnödvändiga tjänster såsom hälso- och sjukvård samt vattenförsörjning ska bevaras som offentliga nyttigheter eller omfattas av begränsat vinstsyfte. Samtidigt ska cirkulär ekonomi och resurskloshet utgöra grunden för vårt ekonomiska system och all affärsverksamhet. En cirkulär ekonomi som bygger på att förlänga produkters livslängd genom att utforma dem för att kunna repareras samt genom underhåll, reparation och skötsel skapar både expertarbete och praktiska arbetstillfällen. I en ekonomi som bygger på tillräcklighet verkar ekonomi-, innovations- och industripolitiken inom naturens bärkraft, och finansiellt kapital har ingen särställning eller makt i förhållande till natur- och mänskligt kapital⁷.

⁷ Dasgupta, 2021; <https://www.gov.uk/government/publications/final-report-the-economics-of-biodiversity-the-dasgupta-review>.

Författare

Expertpanelen för hållbar utveckling är ett oberoende expertorgan som stöder beslutsfattande som påverkar hållbarhetsomställningen och den samhälleliga debatten kring den i Finland. Panelen tillhandahåller forskningsbaserad, systemisk och tvärvetenskaplig förståelse av hållbarhetsomställningen och främjar samordningen av miljömässiga, ekonomiska och sociala frågor. www.kestavyyspaneeli.fi/sv/

Panelmedlemmar

Lassi Linnanen, ordförande

Anna-Maria Teperi, vice ordförande

Leena Aarikka-Stenroos

Minna Halme

Jouni Jaakkola

Minna Kaljonen

Päivi Kinnunen

Mikko Mönkkönen

Ilkka Ratinen

Arto O. Salonen

Katriina Siivonen

Katriina Soini

Niko Soininen

Reetta Toivanen

Sekretariat

Johanna Kentala-Lehtonen, generalsekreterare

Jarmo Uusikartano, vetenskapskoordinator

Katariina Buure, vetenskapsexpert

Merja Turpeinen, kommunikationsexpert

Hänvisningsanvisning

Expertpanelen för hållbar utveckling (2026). Ett tryggt och välmående Finland inom planetens gränser – Från akuta kriser till långsiktig förnyelse.